

การบวชในสังคมไทย

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์

บันทึกของบรรณาธิการ

รายงานการวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง 'พฤติกรรมกรบวชของคนไทย' โดยผู้วิจัยที่จะระบุนามข้างต้น เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๘ (ปีที่งานวิจัยทำเสร็จสิ้น) ในการตีพิมพ์ครั้งนี้ บรรณาธิการได้ปรับปรุงเนื้อหาและภาษาเพียงเล็กน้อยเท่าที่เห็นว่าจำเป็นสำหรับการตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการ และสำหรับความชัดเจนสะดวกต่อการอ่านสำหรับท่านผู้อ่านทั่วไป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบวช จุดมุ่งหมายของการบวช รวมทั้งปัญหาต่างๆ ที่พบระหว่างบวช

ผลการวิจัยมีดังนี้

- ก. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประชากรที่ศึกษา
- ข. วัตถุประสงค์ของการบวช
- ค. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบวช
- ง. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบวช
- จ. ปัญหาที่พบระหว่างบวช

(ก) ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษาเป็นพระภิกษุและสามเณรมีจำนวนทั้งสิ้น ๙๒๐ รูปจากจำนวนเดิมที่กำหนดไว้ ๑,๐๐๐ รูป แต่เนื่องจากมีความลำบากในการเก็บข้อมูล จึงไม่สามารถตามเก็บได้เต็มจำนวน

รายละเอียดเกี่ยวกับประชากรที่ศึกษามีดังนี้

(ก.๑) จำนวนประชากรศึกษา

ประชากรที่ศึกษาเป็นพระภิกษุจำนวน ๗๐๐ รูป สามเณรจำนวน ๒๒๐ รูป คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๗๖.๘๐ และ ๒๓.๒๐ ตามลำดับ

(ก.๒) พื้นที่เกี่ยวกับประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

กรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน ๒๐๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๐

ภาคกลางและเขตจังหวัดชลบุรี ๙๐ รูป และจังหวัดเพชรบุรี จำนวน ๑๐๐ รูป รวมทั้งหมด ๑๙๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๐๐

ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๘๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๕๐

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๘๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๕๐

ภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๑๗๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐

สำหรับสัดส่วนพระภิกษุสามเณรที่ทำการศึกษาค้นคว้าซึ่งกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ดูในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนพระภิกษุและสามเณรจำแนกตามพื้นที่

พื้นที่	พระภิกษุ จำนวน / ร้อยละ	สามเณร จำนวน / ร้อยละ	รวม (%)
กรุงเทพ	๑๕๐	๕๐	๒๐๐
ปริมณฑล	(๑๖.๔๐)	(๕.๖๐)	(๒๒.๐๐)
ภาคกลาง	๑๔๕	๔๕	๑๙๐
	(๑๖.๐๐)	(๕.๐๐)	(๒๑.๐๐)
ภาคเหนือ	๑๒๐	๖๐	๑๘๐
	(๑๓.๐๐)	(๖.๕๐)	(๑๙.๕๐)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๕๐	๓๐	๑๘๐
	(๑๖.๔๐)	(๓.๖๐)	(๑๙.๕๐)
ภาคใต้	๑๓๕	๓๕	๑๗๐
	(๑๕.๐๐)	(๓.๐๐)	(๑๘.๐๐)
รวม	๗๐๐	๒๒๐	๙๒๐
	(๗๖.๘๐)	(๒๓.๒๐)	(๑๐๐.๐๐)

(ก.๓) ระดับการศึกษา

ประชากรได้รับการศึกษาทั้งจากทางโลกและทางธรรม การศึกษาทางโลกคือ การศึกษาภาคบังคับและสายสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและระดับอุดมศึกษา

ส่วนการศึกษาทางธรรม คือ การศึกษาตามหลักสูตรที่คณะสงฆ์บัญญัติไว้ ได้แก่ การศึกษานักธรรมและบาลี เริ่มตั้งแต่ นักธรรมชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก บาลี ประโยค ๑-๒-๓ จนกระทั่งถึงประโยค ๙ การศึกษาทางธรรมดังกล่าวเรียกการศึกษายสายปริยัติธรรม

นอกจากนี้ประชากรจำนวนหนึ่งได้รับการศึกษาทั้งจากทางโลกและทางธรรม คือ เป็นผู้ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ได้แก่ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจากมหาวิทยาลัยและจากโรงเรียนปริยัติธรรมสายสามัญศึกษา ซึ่งมีการสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยมีวิชาทางพระพุทธศาสนาให้เรียนควบคู่กับวิชาสามัญ

ผลจากการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาทั้งจากทางโลกและทางธรรมจบการศึกษาส่วนใหญ่ระดับนักธรรมชั้นโทและบาลีหรือเปรียญธรรม ประโยค ๔ ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนพระภิกษุและสามเณรจำแนกตามพื้นที่

ประชากร	การศึกษาทางโลก						การศึกษาทางธรรม										การศึกษา ระดับอุดม ศึกษา (ทางธรรม)	รวม
	ป๔	ป๖	ป๗	มั ย ม ด ั น	มั ย ม ป ล ย	อ ด ม ศ ึ ก ษ า	น ธ ร ี	น ธ ท อ	น ธ เ อ ก	ป ร ๑-๓	ป ร ๔	ป ร ๕	ป ร ๖	ป ร ๗	ป ร ๘	ป ร ๙		
พระภิกษุ	*	*	*	*	*	*	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	๓๐	๗๐๐
	๓๐	๓๔	๓๖	๓๐	๓๐	๑๐	๗๐	๙๐	๑๒๐	๕๐	๘๐	๘๗	๑๐	๒	๑	-		
สามเณร	-	-	-	-	๗	-	-	**	**	**	**	-	-	-	-	-	-	๒๒๐
	๓๐	๓๔	๓๖	๓๐	๓๗	๑๐	๗๐	๙๐	๑๖๐	๑๔๘	๑๖๕	๘๗	๑๐	๒	๑	-	-	๙๒๐

* เฉพาะผู้ที่จบชั้นประถม, มัธยม, อุดมศึกษาอย่างเดียวโดยไม่ได้จบการศึกษาทางธรรม

** จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาแล้ว และสอบได้ระดับการศึกษาทางธรรมหลังบวช

(ก.๔) อายุของประชากรศึกษา

ประชากรที่ศึกษาค้างนี้ ส่วนใหญ่มีอายุในช่วง ๒๐-๒๔ ปี รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ ๒๕-๒๙ ปี, ๓๐-๓๔ ปี, ๓๕-๓๙ ปี, ๑๕-๑๙ ปี และ ๔๐ ปีขึ้นไปตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ แสดงอายุจริงของประชากร

อายุจริง * (ปี)	จำนวน	ร้อยละ
๑๕-๑๙	๙๒	๑๐.๐๐
๒๐-๒๔	๒๗๖	๓๐.๐๐
๒๕-๒๙	๑๙๖	๒๒.๐๐
๓๐-๓๔	๑๗๘	๑๙.๐๐
๓๕-๓๙	๑๓๙	๑๕.๐๐
๔๐ ปีขึ้นไป	๓๘	๔.๐๐
รวม	๙๒๐	๑๐๐.๐๐

* อายุเฉลี่ย ๒๖ ปี

(ก.๕) ระยะเวลาของการบวช

ประชากรตัวอย่างมีระยะเวลาในการบวชแตกต่างกัน ทั้งพระภิกษุและสามเณรมีระยะเวลาในการบวชโดยเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ ๔-๖ พรรษา (ปี) เป็นส่วนใหญ่ ระยะเวลาในการบวชต่ำสุด ๑-๓ เดือนและสูงสุด ๑๐ ปี ขึ้นไปแต่เป็นส่วนน้อย

ข้อนี้เป็นไปตามความตั้งใจของผู้วิจัยที่ต้องการแบ่งกลุ่มประชากรเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มพระภิกษุสามเณรบวชใหม่
๒. กลุ่มพระภิกษุสามเณรที่เป็นนักเรียนนักศึกษา
๓. กลุ่มพระภิกษุระดับพระเถระ (บวช ๑๐ พรรษาขึ้นไป)

ข้อมูลที่ได้มาเป็นการไปตามสัดส่วนที่เป็นจริง ส่วนใหญ่พระภิกษุสามเณรที่อาศัยตามวัดต่างๆ ในเมืองเป็นพระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษาซึ่งกำลังศึกษาอยู่ทั้งในสายสามัญและสายปริยัติธรรมและในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังตารางที่จะแสดงต่อไปนี้

ตารางที่ ๔ แสดงระยะเวลาของการบวชเป็นพระภิกษุและสามเณร

ประชากร	ระยะเวลาของการบวช								รวม
	เดือน				ปี				
	๑-๓	๔-๖	๗-๙	๑๐-๑๑	๑-๓	๔-๖	๗-๙	๑๐ ปีขึ้นไป	
พระภิกษุ	๖๑	๑๐	๑๕	๑๙	๘๐	๓๑๐	๑๓๐	๖๕	๗๐๐
สามเณร	-	-	-	-	๓๐	๑๙๐	-	-	๒๒๐
รวม	๖๑	๑๐	๑๕	๑๙	๑๑๐	๕๐๐	๑๓๐	๖๕	๙๒๐

(ข) วัตถุประสงค์ของการบวช

การศึกษาในครั้งนี้ได้พบว่าพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่บวชตามประเพณี คือ บวชตามที่เคยปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ การบวชตามประเพณีเป็นการบวชตามความเชื่อที่ว่าบุตรชายทุกคนก่อนจะแต่งงานสมควรบวชตอบแทนพระคุณพ่อแม่ ทำให้พ่อแม่สบายใจ หลังจากนั้น จึงค่อยสึกออกมามีครอบครัว

รองลงมา เป็นการบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยและวิชาการที่สถาบันสงฆ์จัดให้ เช่น การเรียนวิชาสายสามัญ ตามมาด้วยการบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้มีอุปการะคุณทั้งที่ล่วงลับไปแล้วและที่ยังมีชีวิตอยู่ บวชเพื่อสืบทอดพระศาสนา บวชเพื่อการดำรงชีวิตและบวชเพราะศรัทธาถวายละเอียดในตาราง

(ค) ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบวช

การศึกษาในครั้งนี้ได้พบปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบวชที่สำคัญ ๓ ประการ กล่าวคือ

๑. บวชเพราะอิทธิพลของบุคคลอื่น
๒. บวชโดยการตัดสินใจด้วยตนเอง
๓. บวชเพราะอิทธิพลของสื่อสารมวลชน

จำนวนร้อยละของการบวชเนื่องมาจากปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้

๑. อิทธิพลของบุคคลอื่น ร้อยละ ๕๖.๘๐ (๕๒๐)
๒. ตัดสินใจบวชเพราะเรียนรู้ด้วยตนเอง ร้อยละ ๒๓.๕๐ (๒๑๖)
๓. อิทธิพลของสื่อสารมวลชน ร้อยละ ๒๐.๒๒ (๑๘๔)

ตารางที่ ๕ แสดงจำนวนพระภิกษุและสามเณรจำแนกตามพื้นที่

วัตถุประสงค์	ภูมิภาค					รวม (%)
	เหนือ (%)	กลาง (%)	อีสาน (%)	ใต้ (%)	กรุงเทพมหานคร เขตปริมณฑล (%)	
๑. บวชตามประเพณี	๙๐ (๙.๖๑)	๙๕ (๑๐.๓๓)	๘๐ (๘.๗๐)	๗๐ (๘.๐๐)	๖๐ (๗.๐๐)	๓๙๕ (๔๓.๕๔)
๒. บวชเพื่อศึกษา พระธรรมวินัย	๕๐ (๕.๒๓)	๔๐ (๔.๓๔)	๔๘ (๕.๒๑)	๔๕ (๔.๘๙)	๕๐ (๕.๔๓)	๒๓๓ (๒๕.๑๐)
๓. บวชเพื่ออุทิศ ส่วนกุศล	๒๐ (๒.๑๗)	๑๓ (๑.๔๑)	๒๒ (๒.๓๙)	๓๕ (๓.๘๐)	๓๐ (๓.๒๗)	๑๒๐ (๑๓.๐๔)
๔. บวชเพื่อสืบทอด พระศาสนา	๘ (๐.๘๗)	๑๒ (๑.๓๓)	๑๕ (๑.๖๕)	๑๐ (๑.๐๘)	๒๐ (๒.๑๗)	๖๕ (๗.๑๐)
๕. บวชเพื่อดำรง ชีวิต	๗ (๐.๗๖)	๓ (๐.๓๒)	๑๓ (๑.๔๑)	๕ (๐.๕๔)	๓๐ (๓.๒๗)	๕๘ (๖.๓๐)
๖. บวชเพราะ ศรัทธาใน พระศาสนา	๕ (๐.๕๔)	๑๗ (๑.๗๔)	๑๒ (๑.๓๓)	๕ (๐.๕๔)	๑๐ (๑.๐๘)	๔๙ (๕.๑๒)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๙๐ (๒๑.๐๐)	๑๗๐ (๑๘.๐๐)	๒๐๐ (๒๒.๐๐)	๙๒๐ (๑๐๐.๐๐)

สำหรับรายละเอียดของแต่ละสาเหตุมีดังนี้

(ค. ๑) อิทธิพลของบุคคลอื่น

ส่วนใหญ่ผู้ที่ออกบวชตัดสินใจบวชเพราะถูกชักจูงโดยญาติพี่น้อง เช่น บิดา มารดา เป็นต้น ข้อนี้หมายถึงว่า ผู้บวชไม่มีความคิดจะบวชก่อน แต่จำใจบวช เพราะทนต่อคำขอร้องของบิดามารดาไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีผู้ที่บวช ตั้งแต่ยังเด็กซึ่งได้ให้เหตุผลว่า บวชเพราะอาจารย์ (สมภาร) ในชุมชนของตนชักจูงให้บวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยและเรียนต่อสายสามัญในระดับสูงขึ้น ถ้าหากอยู่ในเพศฆราวาสอาจจะไม่มีโอกาสเรียนต่อเพราะ ความยากจน การบวชจึงเป็นหนทางหนึ่งในการให้มีโอกาสได้เรียนในระดับสูงขึ้น

มีผู้ให้เหตุผลในการบวชเพิ่มเติมว่าสาเหตุที่ตนบวชเพราะเพื่อนฝูงในวัยเดียวกันบวชไม่มีเพื่อนสนิทจึงบวช พร้อมกับเพื่อน ข้อนี้เป็นไปได้ส่วนหนึ่งก็อาศัยการสนับสนุนจากพ่อแม่และญาติพี่น้องของตนเอง

ผู้บวชอีกกลุ่มหนึ่งที่ออกบวชเพราะความเคารพในบุคคลอื่นซึ่งตนเองต้องการอุทิศส่วนกุศลจากการบวชนี้ให้ เช่น ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทยที่บวชเป็นพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์ไทยและพระบรมวงศานุวงศ์

ตารางที่ ๖ แสดงอิทธิพลของบุคคลอื่นที่มีต่อการบวช

อิทธิพลของบุคคลอื่น	จำนวน	ร้อยละ
๑. บิดามารดาขอร้องให้บวช	๒๔๑	๔๖.๓๕
๒. อาจารย์ (สมภาร) ที่วัดชักชวน	๑๖๑	๓๐.๙๑
๓. เพื่อนฝูงชักชวน	๗๐	๑๓.๔๖
๔. ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ปกครอง	๔๘	๙.๒๓
รวม	๕๒๐	๑๐๐.๐๐

(ค. ๒) บวชโดยการตัดสินใจด้วยตนเอง

จากแบบสอบถามได้พบว่า ผู้บวชจำนวนหนึ่งตัดสินใจบวชด้วยตนเอง โดยปราศจากการชักจูงหรือโน้มน้าวจากบุคคลอื่น สาเหตุที่ทำให้ตัดสินใจบวชด้วยตนเอง คือ เกิดความทุกข์เพราะพลัดพรากจากบุคคลที่เคารพรัก ประสบการเจ็บไข้ได้ป่วย ประสบอุบัติเหตุแล้วมีชีวิตรอดมาได้ มีความพอใจในชีวิตนักบวชตั้งแต่เด็ก และความปีติทางเศรษฐกิจคือ ความยากจน ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๗ แสดงสาเหตุการตัดสินใจบวชด้วยตนเอง

สาเหตุการตัดสินใจบวชด้วยตนเอง	จำนวน	ร้อยละ
๑. พลัดพรากจากบุคคลที่ตนเองเคารพรัก		
จนเกิดความทุกข์	๗๖	๓๕.๑๙
๒. ความเจ็บป่วย	๖๕	๓๐.๐๙
๓. อุปนิสัย	๓๘	๑๗.๕๙
๔. สนใจตั้งแต่เด็ก	๒๐	๙.๒๕
๕. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	๑๗	๗.๘๘
รวม	๒๑๖	๑๐๐.๐๐

(ค. ๓) อิทธิพลของสื่อมวลชน

ผู้ที่ออกบวชเนื่องด้วยอิทธิพลของสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์และวิทยุ โทรทัศน์ก็มีจำนวนไม่น้อย ส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้จะออกบวชตามแบบอย่างของนักบวชที่ตนเคารพนับถือ ซึ่งพบในสื่อมวลชนบางประเภท หนังสือพิมพ์ เช่น นิตยสารรายปักษ์ และรายเดือนเกี่ยวกับศาสนา การบวชดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นพฤติกรรมเลียนแบบ (Imitation) ซึ่งผู้บวชต้องการทำชีวิตตามแบบอย่างของบุคคลที่ตนยกย่องนับถือ หรือตามแบบอย่างบุคคลในอุดมคติของตนซึ่งได้แสดงไว้ในตารางที่ ๘ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๘ แสดงการบวชเพราะอิทธิพลของสื่อมวลชน

สาเหตุ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ต้องการดำเนินชีวิตตามแบบอย่าง		
ของบุคคลในอุดมคติ	๘๐	๔๓.๔๗
๒. ต้องการทดลองดำเนินชีวิตตามแบบ		
นักบวชที่ตนได้อ่านพบในสิ่งพิมพ์	๕๐	๒๗.๑๘
๓. ต้องการเลียนแบบชีวิตนักบวชที่ตนได้พบใน		
สื่อมวลชน	๕๔	๒๙.๓๕
รวม	๑๘๔	๑๐๐.๐๐

(ง) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบวช

ความรู้ความเข้าใจ (Comprehension) คือ ความสามารถในการกำหนดรู้สิ่งต่างๆ ในแง่ความหมาย ส่วนประกอบและบทบาทหน้าที่ของสิ่งนั้น รวมทั้งความพยายามที่จะเข้าถึงความจริงของสิ่งนั้น ด้วยใจ (The Oxford Universal Dictionary, 1967:357-358) ในแง่นี้ความรู้ความเข้าใจหมายถึง ความรู้ ความเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ เป็นความรู้ที่สูงขึ้นไปจากการรับรู้ขั้นต้น (Apprehension) และเป็นความรู้ที่สัมพันธ์กับความรู้อื่นด้วย (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาฯ, ๒๕๓๒:๒๐) เพราะฉะนั้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของนักบวชย่อมถือว่าเป็นความรู้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับการบวชและเมื่อบวชแล้วย่อมสามารถดำเนินชีวิตแบบนักบวชได้ถูกต้องตามกฎหมายและวินัยของนักบวช

การที่จะมีความรู้ความเข้าใจ ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยบางประการ เช่น พื้นฐานเดิมของครอบครัว ระดับการศึกษาอบรม เป็นต้น

การศึกษาค้นคว้านี้แสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจในการบวชค่อนข้างจะแตกต่างกันและกระจายออกไปดังต่อไปนี้

(ง. ๑) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการบวช

เมื่อถามถึงการบวช พระภิกษุสามเณรให้คำตอบของความหมายของการบวชเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. การบวช หมายถึง การงดเว้นจากความชั่วทั้งมวล (๒๒.๕๐%)
๒. การบวช หมายถึง การบวชใจได้แก่การงดเว้นจากมโนทุจริตทั้งปวง (๑๗.๓๙%)
๓. การบวช คือ การประพฤติปฏิบัติตนเองอย่างเข้มงวดตามหลักพระธรรมวินัย (๑๒.๗๓%)
๔. การบวช คือ การประพฤติพรหมจรรย์ (๑๑.๗๓%)
๕. การบวชเป็นหนทางเดียวที่จะพาไปสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน (๙.๒๔%)
๖. การบวช คือ นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ (๖.๕๓%)
๗. การบวช คือ การอุทิศตนเองให้พระศาสนาตลอดชีวิต (๔.๔๓%)
๘. การบวช คือ การไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ (๔.๓๔%)
๙. การบวช คือ การละชีวิตแบบฆราวาสมุ่งสู่เพศบรรพชิต (๓.๘๒%)
๑๐. การบวช คือ การสละรวมกาย วาจา ใจให้เรียบร้อย (๓.๐๔%)

ความหมายของการบวชข้อที่หนึ่ง มีผู้ตอบโดยเฉลี่ยสูงกว่าข้ออื่นๆ คือ มีถึงร้อยละ ๒๒.๕๐% ความหมายตามข้อที่ ๑ นี้ เป็นคำตอบซึ่งเป็นจุดรวบยอดข้อหนึ่งในสามข้อแห่งคำสอนของพุทธศาสนา คือ การไม่ทำความชั่วทั้งมวล การทำแต่ความดี และการชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ความหมายข้อที่หนึ่งนี้เป็นการแปลความหมายการบวชจากคำว่า ปิพัชชา หรือ บรรพชาในภาษาบาลี

เป็นที่น่าสังเกตว่ายังมีพระภิกษุสามเณรจำนวนหนึ่ง (ร้อยละ ๖.๕๓) ที่มีความเข้าใจว่า การบวชหมายถึงการนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์อย่างเดียว

รายละเอียดดูในตาราง

ตารางที่ ๙ แสดงความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการบวชของพระภิกษุ สามเณร

ข้อความ	ความถี่	ร้อยละ
ข้อที่ ๑	๒๐๗	๒๒.๕๐
ข้อที่ ๒	๑๖๐	๑๗.๓๙
ข้อที่ ๓	๑๑๗	๑๒.๗๓
ข้อที่ ๔	๑๐๘	๑๑.๗๓
ข้อที่ ๕	๘๕	๙.๒๔
ข้อที่ ๖	๖๐	๖.๕๓
ข้อที่ ๗	๕๐	๕.๓๔
ข้อที่ ๘	๕๐	๕.๓๔
ข้อที่ ๙	๓๕	๓.๘๒
ข้อที่ ๑๐	๒๘	๓.๐๔
	๙๒๐	๑๐๐.๐๐

(ง.๒) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการบวช

พระภิกษุสามเณร ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจว่าวัตถุประสงค์ของการบวชคือ การตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ รongลงมา คือ การปฏิบัติตามประเพณี การศึกษาเล่าเรียนเป็นต้น ดังจะเรียงตามลำดับดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของการบวช เพื่อตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ (๓๐.๙๗%)
๒. วัตถุประสงค์ของการบวชเพื่อการปฏิบัติตามประเพณี (๑๔.๖๖%)
๓. วัตถุประสงค์ของการบวช เพื่อการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย (๑๐.๖๖%)
๔. วัตถุประสงค์ของการบวชเพื่อการสืบทอดพระศาสนา (๑๐.๐๐%)
๕. วัตถุประสงค์ของการบวช คือ เพื่อยกฐานะทางจิตวิญญาณให้สูงขึ้น ด้วยการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเข้มงวด (๙.๗๙%)
๖. วัตถุประสงค์ของการบวช เพื่อปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน (๘.๗๐%)

๗. วัดอุประสงค์ของการบวช เพื่อบรรลุผลนิพพาน (๘.๕๙%)

๘. วัดอุประสงค์ของการบวชเพื่อ เป็นการแก้บนและสะเดาะเคราะห์ (๖.๖๓%)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัดอุประสงค์ของการบวชดังกล่าวมานี้ จะให้น้ำหนักแก่การตอบแทนพระคุณพ่อแม่มากกว่าวัดอุประสงค์ข้ออื่น ๆ ซึ่งแสดงถึงความผูกพันระหว่างบุตรกับพ่อแม่ นอกจากนี้ยังแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณบิดา มารดา และต้องการตอบแทน (กตเวที) พระคุณบิดามารดาด้วยการบวช การบวชนี้สังคมไทยถือว่าเป็นการกระทำความดีอันสูงส่งอย่างหนึ่ง ซึ่งให้ผลบุญมากเป็นพิเศษ

การปฏิบัติตามประเพณีนิยมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณเป็นวัดอุประสงค์การบวชอีกข้อหนึ่งที่มีผู้ตอบจำนวนมาก การปฏิบัติตามประเพณีบางครั้งผู้ปฏิบัติอาจจะไม่เข้าใจถึงเนื้อหาสาระการปฏิบัตินั้น ๆ ว่ามีคุณค่าเป็นอย่างไรแต่เป็นการปฏิบัติตามความเชื่อซึ่ง 'ผู้ใหญ่' สอนให้ปฏิบัติ เพราะฉะนั้นจึงมีผู้ตอบจำนวนหนึ่งเข้าใจว่า การบวชคือ การปฏิบัติตามประเพณีนิยมในสังคม เช่น เห็นเพื่อนบ้านบวชก็บวชตาม หรือเห็นพี่ชายบวชน้องชายบวชจะบวชตาม เป็นต้น

ประเพณีการบวชนี้ให้คุณค่าแก่ทั้งผู้บวชและผู้ที่เกี่ยวข้องหลายอย่าง หากประเพณีนี้ไม่มีคุณค่าก็คงจะสูญหายไปนานแล้ว ดังเหตุผลที่แสดงไว้ในแนวคิดที่ว่าด้วยวัดอุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบวชในสังคมไทย

ความรู้ความเข้าใจในวัดอุประสงค์ข้ออื่น ๆ ก็มีผู้แสดงความคิดเห็นออกมาแตกต่างกันออกไปดังตัวเลขที่ปรากฏในตารางดังนี้

ตารางที่ ๑๐ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัดอุประสงค์ของการบวชของกิกษุสามเณร

ข้อความ	ความถี่	ร้อยละ
ข้อที่ ๑	๒๘๕	๓๐.๙๗
ข้อที่ ๒	๑๓๕	๑๔.๖๖
ข้อที่ ๓	๙๘	๑๐.๖๖
ข้อที่ ๔	๙๒	๑๐.๐๐
ข้อที่ ๕	๙๐	๙.๗๙
ข้อที่ ๖	๘๐	๘.๗๐
ข้อที่ ๗	๗๙	๘.๕๙
ข้อที่ ๘	๖๑	๖.๖๓
	๙๒๐	๑๐๐.๐๐

(ง.๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของนักบวชของพระภิกษุ สามเณร

การดำเนินชีวิตของนักบวชคือ การดำเนินตามข้อวัตรปฏิบัติที่นักบวชจะต้องยึดถือปฏิบัติและดำเนินชีวิตของตนตามข้อวัตรปฏิบัติเหล่านี้

กล่าวโดยทางพระพุทธศาสนา ข้อวัตรปฏิบัติก็คือ ศีลหรือ ข้อบัญญัติทางพระวินัยซึ่งมี ๓๑๑ ข้อ สำหรับภิกษุณี ๒๒๗ ข้อสำหรับภิกษุ ๑๐ ข้อ สำหรับสามเณร ๘ ข้อ สำหรับอุบาสกอุบาสิกาและ ๕ ข้อ สำหรับปุถุชนทั่วไป นักบวชจะต้องดำเนินชีวิตโดยปฏิบัติตามศีลดังกล่าวไว้ข้างต้น นอกจากนี้จะต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วย

จากการสอบถามว่า “ท่านมีความรู้ความเข้าใจว่า การดำเนินชีวิตของนักบวชเป็นอย่างไร” ผลปรากฏออกมาตามลำดับดังนี้

๑. นักบวชต้องดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระไม่มีพันธผูกพัน (๒๖.๓๐%)
๒. ชีวิตนักบวชเป็นชีวิตที่ต้องอดทนต่อความยากลำบาก (๒๐.๒๑%)
๓. ชีวิตนักบวชดำรงอยู่ได้เพราะศรัทธาของประชาชน (๑๑.๘๔%)
๔. เพศบรรพชิตเป็นเพศที่กำหนดให้ผู้บวชมีสติกำกับตัวเองอยู่เสมอ (๙.๕๗%)
๕. นักบวชต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระศาสนาและต่อประเทศชาติ (๖.๕๒%)
๖. ผู้ที่เป็นนักบวชหากไม่ตอบแทนอุปการคุณที่บุคคลอื่นมีจิตศรัทธาถวายในรูปของปัจจัยสี่ก็จะตกเป็นหนี้บุญคุณของคนอื่นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (๖.๐๙%)
๗. นักบวชมีหน้าที่ในการสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน (๕.๗๖%)
๘. นักบวชต้องปฏิบัติตามหลักแห่งพรหมจรรย์อย่างเข้มงวด (๕.๔๓%)
๙. ชีวิตนักบวชจะต้องเป็นอนาคริกคือไม่มีบ้านเรือนเป็นของตนเอง (๔.๖๙%)
๑๐. นักบวชต้องไม่แสวงหาลาภและต้องไม่อาศัยพระศาสนาเพื่อดำรงชีวิตอยู่ไปวัน ๆ อย่างปราศจากการสร้างประโยชน์และปราศจากจุดมุ่งหมายในชีวิต (๓.๕๙%)

จากผลที่ปรากฏข้างบนนี้ ทำให้เห็นว่าพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่มีความเข้าใจชีวิตนักบวชว่าจะต้องเป็นชีวิตอิสระ ไม่มีพันธะ คือ เป็นชีวิตที่อยู่เหนือโลกียวิสัย ข้อนี้แสดงถึง ความรู้ความเข้าใจชีวิตของความเป็นนักบวชตามหลักคำสอนทางพระศาสนาเป็นอย่างดี การดำเนินชีวิตของนักบวชทั้ง ๑๐ ข้อที่แสดงมานี้แม้จะดูแตกต่างกันไปบ้างแต่โดยหลักการแล้วไม่ขัดแย้งกันและเป็นไปตามพระวินัยทั้งสิ้นโปรดดูรายละเอียดตัวเลขในตารางประกอบ

ตารางที่ ๑๑ แสดงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของนักบวชและภิกษุสามเณร

ข้อความ	ความถี่	ร้อยละ
ข้อที่ ๑	๒๔๒	๒๖.๓๐
ข้อที่ ๒	๑๘๖	๒๐.๒๑
ข้อที่ ๓	๑๐๙	๑๑.๘๔
ข้อที่ ๔	๘๘	๙.๕๗
ข้อที่ ๕	๖๐	๖.๕๒
ข้อที่ ๖	๕๖	๖.๐๙
ข้อที่ ๗	๕๓	๕.๗๖
ข้อที่ ๘	๕๐	๕.๔๓
ข้อที่ ๙	๔๓	๔.๖๙
ข้อที่ ๑๐	๓๓	๓.๕๙
	๙๒๐	๑๐๐.๐๐

จ. ปัญหาที่พบระหว่างบวช

องค์ประกอบที่สำคัญของการบวชคือ

๑. พระอุปัชฌาย์
๒. พระอาจารย์ผู้สอน
๓. ตัวผู้บวช
๔. อุปกรณ์การบวช (อัฐบริวาร)
๕. ปัจจัยสี่
๖. เจ้าภาพ/ญาติมิตร
๗. พิธีกรรม
๘. พระภิกษุสงฆ์ธรรมิก

จากการสอบถามได้พบว่า แต่ละองค์ประกอบของการบวชดังกล่าวมีปัญหาแตกต่างกันออกไป และที่พบว่าไม่มีปัญหาเลยก็คือ พิธีกรรม ข้อนี้อาจเป็นเพราะว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับการบวชได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่นซึ่งได้รับการยอมรับมานาน

ในที่นี้ขอแยกวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบอื่นๆ ของการบวชดังต่อไปนี้

(จ.๑) ปัญหาเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์

พระอุปัชฌาย์ ตามรูปศัพท์ แปลว่า ผู้ฟังโทษน้อยใหญ่ หมายถึงผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทท่ามกลางภิกษุสงฆ์ (พระราชวรมนี/พระธรรมปิฎก, ๒๕๓๗ : ๔๓๒) ดังนั้นหน้าที่หลักของพระอุปัชฌาย์ก็คือการเป็นประธานการบวชกุลบุตรในพระพุทธศาสนา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕ : ๙๓๒) และเป็นผู้ปกครองดูแลรับผิดชอบ ฝึกสอนอบรมให้การศึกษาแก่กุลบุตร พระอุปัชฌาย์จึงเปรียบเสมือนกับบิดามารดาผู้ให้กำเนิดแก่บุตร คือ ให้กำเนิดความเป็นพระภิกษุสามเณรแก่กุลบุตร กุลบุตรที่ได้บวชแล้วจะต้องได้รับการฝึกอบรมสั่งสอนจากพระอุปัชฌาย์อย่างใกล้ชิด

หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า สิทธิวิหาริกวัตร ซึ่งถือว่าเป็นธรรมเนียมหรือข้อปฏิบัติที่พระอุปัชฌาย์จะพึงกระทำต่อสิทธิวิหาริก คือ ลูกศิษย์ของตนมี ๔ อย่างคือ เอาธุระในการศึกษาของศิษย์ สงเคราะห์ศิษย์ด้วยบาตร จีวร และบริวารอื่นๆ ขวนขวายป้องกันหรือระงับความเสื่อมเสีย เช่นระงับความคิดที่จะสึก และเปลี่ยนความเห็นผิด เป็นต้น และรักษาพยาบาลเมื่อศิษย์อาพาธ หรือเจ็บไข้ได้ป่วย (พระราชวรมนี, ๒๕๒๗ : ๓๒๔)

จากการศึกษาพบว่า พระอุปัชฌาย์ไม่ได้ทำหน้าที่ของความเป็นผู้ให้กำเนิดอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ พระอุปัชฌาย์ส่วนใหญ่เมื่อบวชให้แล้วไม่ทำการสอนพระภิกษุสามเณรที่ตนบวชให้ ไม่ดูแลเอาใจใส่อย่างแท้จริง และเมื่อบวชแล้วไม่ได้อยู่กับพระอุปัชฌาย์ของตน ผู้บวชอาศัยอยู่คนละวัดกับพระอุปัชฌาย์ของตน พระอุปัชฌาย์ไม่มีความรู้ความสามารถในหลักธรรมอายุมากเกินไป และมีภารกิจอย่างอื่นมากเกินไป รวมทั้งขาดการคัดเลือกบุคคลไม่สืบประวัติมาก่อนที่จะบวชให้

ตารางที่ ๑๒ แสดงปัญหาเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	เหนือ (%)	กลาง (%)	อีสาน (%)	ใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล %	
๑. ไม่สั่งสอนอย่างใกล้ชิด	๕๕ (๖.๐๐)	๘๐ (๙.๐๐)	๕๘ (๖.๒๔)	๕๕ (๖.๐๐)	๕๓ (๕.๗๖)	๓๐๑ (๓๓.๐๐)
๒. ไม่เอาใจใส่ดูแล	๔๘ (๕.๐๐)	๓๙ (๔.๐๐)	๔๖ (๔.๙๘)	๔๐ (๔.๓๔)	๕๗ (๖.๖๐)	๒๓๐ (๒๕.๐๐)
๓. ขาดความรู้ ความสามารถ	๓๖ (๔.๐๐)	๒๘ (๒.๙๘)	๓๐ (๓.๐๒)	๓๐ (๓.๐๒)	๔๒ (๔.๙๘)	๑๖๖ (๑๘.๐๐)

ตารางที่ ๑๒ แสดงปัญหาเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์ (ต่อ)

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	เหนือ (%)	กลาง (%)	อีสาน (%)	ใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล %	
๔. อายุมากเกินไป	๑๖ (๑.๘๐)	๒๒ (๒.๕๐)	๒๓ (๒.๕๙)	๑๘ (๒.๐๒)	๒๐ (๒.๒๙)	๙๙ (๑๑.๐๐)
๕. มีภารกิจอย่างอื่นมากเกินไป	๑๖ (๑.๕๑)	๑๓ (๑.๕๐)	๑๒ (๑.๓๖)	๑๔ (๑.๕๕)	๑๙ (๒.๒๐)	๗๕ (๘.๐๐)
๖. ไม่มีการคัดเลือกบุคคลก่อนบวช	๙ (๐.๘๘)	๘ (๐.๗๕)	๑๑ (๑.๑๙)	๑๓ (๑.๓๑)	๙ (๐.๘๘)	๕๐ (๕.๐๐)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๙๐ (๒๑.๐๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๗๐ (๑๘.๐๐)	๒๐๐ (๒๒.๐๐)	๑๐๐.๐๐

(จ.๒) ปัญหาเกี่ยวกับพระอาจารย์ผู้สอน

พระอาจารย์คือพระภิกษุที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณร ในที่นี้ หมายถึงเจ้าอาวาสหรือสมภารและพระภิกษุที่เลี้ยงพระนวกะ

เจ้าอาวาสหรือสมภารบางแห่งเป็นพระอุปัชฌาย์ด้วยแต่โดยส่วนใหญ่ในชนบทไม่ได้เป็นพระอุปัชฌาย์ ามรูปศัพท์อาจารย์หมายถึงผู้สั่งสอนวิชาความรู้ (พจนานุกรมฯ, ๒๕๒๕ : ๙๑๕) โดยนัยนี้พระอาจารย์จะต้องมีคุณสมบัติคือความรู้ในวิชาทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีมีความประพฤติเรียบร้อยเหมาะสมสมควรแก่ความเคารพและมีหน้าที่คือการสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนา

ผลของการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาหลายอย่างเกี่ยวกับพระอาจารย์ และปัญหาเหล่านี้มีสภาพเหมือนกันทุกพื้นที่ที่ทำการศึกษายกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่พระอาจารย์ค่อนข้างจะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ญหาสำคัญของพระอาจารย์ โดยเฉพาะในภูมิภาคห่างจากกรุงเทพมหานคร และเมืองใหญ่ๆ คล้ายกับปัญหาเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์กล่าวคือ พระอาจารย์ไม่เอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอนไม่มีความรู้ความสามารถในการสอน

มัวเมาในลาภ ยศ สรรเสริญ อายุมากเกินไป แนะนำสั่งสอนได้เฉพาะในเรื่องทำวัตรสวดมนต์ และพิธีกรรม ไม่ทำตนให้น่าเคารพ กราบไหว้ ขอบใจอำนาจ ไม่สนับสนุนให้ศึกษาวิชาการสามัญดังปรากฏในตารางที่ ๑๓

ตารางที่ ๑๓ แสดงปัญหาเกี่ยวกับพระอาจารย์

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	เหนือ (%)	กลาง (%)	อีสาน (%)	ใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล %	
๑. ไม่เอาใจใส่ในการ อบรมสั่งสอน	๔๖ (๕.๐๐)	๕๘ (๖.๐๐)	๓๘ (๔.๕๐)	๔๖ (๕.๐๐)	๖๐ (๖.๕๐)	๒๔๘ (๒๗.๐๐)
๒. ไม่มีความรู้ ความสามารถ	๓๙ (๔.๕๑)	๔๓ (๔.๔๗)	๓๓ (๓.๕๐)	๓๗ (๔.๐๔)	๓๑ (๓.๒๑)	๑๘๓ (๒๐.๐๐)
๓. มัวเมาในลาภยศ สรรเสริญ	๓๐ (๓.๔๕)	๓๒ (๓.๕๘)	๒๘ (๓.๑๐)	๒๕ (๒.๗๕)	๒๙ (๓.๑๒)	๑๔๔ (๑๖.๐๐)
๔. อายุมากเกินไป	๒๖ (๒.๗๖)	๒๒ (๑.๘๐)	๒๕ (๒.๗๕)	๔๕ (๒.๗๕)	๒๓ (๑.๙๔)	๑๒๑ (๑๒.๐๐)
๕. สอนได้เฉพาะการ ทำวัตรสวดมนต์และ พิธีกรรม	๑๘ (๑.๘๖)	๑๖ (๑.๗๓)	๒๔ (๒.๘๔)	๑๔ (๑.๗๐)	๑๙ (๑.๘๗)	๙๑ (๑๐.๐๐)
๖. ไม่ทำตนให้น่าเคารพ	๑๓ (๑.๕๐)	๑๑ (๑.๒๐)	๒๑ (๒.๓๒)	๑๓ (๑.๕๐)	๑๐ (๑.๐๘)	๖๘ (๗.๖๐)
๗. ไม่สนับสนุนให้ศึกษา วิชาสามัญ	๘ (๑.๐๕)	๘ (๑.๐๕)	๑๑ (๑.๒๐)	๑๐ (๑.๐๘)	๒๘ (๓.๐๒)	๖๕ (๗.๔๐)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๙๐ (๒๑.๐๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๗๐ (๑๘.๐๐)	๒๐๐ (๒๒.๐๐)	๙๒๐ (๑๐๐.๐๐)

(จ.๓) ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้บวช

ตัวผู้บวชคือ พระภิกษุสามเณรที่ได้รับการบวชจากพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ พระภิกษุที่บวชใหม่เรียกพระนวกะ ส่วนสามเณรเรียกว่าสามเณรนวกะ ตามหลักพระพุทธศาสนา พระภิกษุที่ได้รับการอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์องค์ใดมีชื่อเรียกว่า สัทธินาสิก ของพระอุปัชฌาย์องค์นั้น สัทธินาสิกนี้ หมายถึง ศิษย์ ผู้อยู่ด้วยเป็นคำเรียกผู้ที่ได้รับการอุปสมบท ซึ่งจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพระอุปัชฌาย์หลายอย่าง เช่น การศึกษา การสงเคราะห์ด้วยบาตรจีวรและบริวารอื่น การระงับความเสื่อมเสียจากความเห็นผิดเป็นถูกและช่วยรักษาพยาบาลเมื่ออาพาธ เป็นต้น ดังที่กล่าวมาแล้วในหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์

ตามหลักพระพุทธศาสนา สัทธินาสิก คือ ตัวผู้บวชซึ่งอาศัยอยู่กับพระอุปัชฌาย์จะมีธรรมเนียมปฏิบัติหรือหน้าที่ต่อพระอุปัชฌาย์ของตน ธรรมเนียมปฏิบัตินี้เรียกว่า อุปัชฌาย์วัตร มีโดยย่อ ดังนี้ (เทียบกันได้กับ สัทธินาสิกวัตร) คือ เอาใจใส่ปรนนิบัติให้พระอุปัชฌาย์ หมั่นศึกษาเล่าเรียนจากท่าน ขวนขวายป้องกันหรือระงับความเสื่อมเสีย เช่น ความคิดจะสึก ความเห็นผิด เป็นต้น รักษาน้ำใจของท่านมีความเคารพ จะไปไหนบอกลา ไม่เที่ยวตามอำเภอใจ และเอาใจใส่พยาบาลเมื่อท่านอาพาธ (พระราชนิพนธ์, ๒๕๒๗ : ๔๓๒-๔๓๓)

โดยปกติอุปลกบุตร เมื่อได้บวชเป็นพระภิกษุสามเณรแล้ว จะต้องรู้จักหลักพระธรรมวินัยสำหรับการประพฤติปฏิบัติ และรู้จักหน้าที่ต่าง ๆ ของงานอย่างถูกต้อง แต่โดยเหตุที่ผู้บวชมักจะมีเหตุจูงใจ หรือวัตถุประสงค์ในการบวชแตกต่างกันในตอนแรก ดังนั้นความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ หลักพระธรรมวินัยจึงแตกต่างกันไปด้วย ข้อนี้รวมถึงความแตกต่างแห่งพื้นฐานเดิมในครอบครัว ซึ่งมีผลสำคัญในการกำหนดอุปนิสัยใจคอและความสนใจในวัตถุประสงค์และความรู้ความเข้าใจในการบวชที่แตกต่างกันออกไปโดยปริยาย

กล่าวโดยภาพรวมปัญหาอันเกี่ยวกับตัวผู้บวช หรือพระภิกษุสามเณรจากการสอบถามสามารถระบุได้ดังนี้ ไม่มีความรู้หลักพระศาสนาอย่างถูกต้องเพราะขาดการเอาใจใส่อบรมสั่งสอนจากพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ ปรับตัวลำบากเพราะความไม่เคยชินมาก่อน ข้อนี้น่าจะมีสาเหตุมาจากการไม่ได้ผ่านการฝึกให้อยู่ในวัดมาก่อนบวชจึงมักจะอยู่ในภาวะสับสนและเกร็งตลอดเวลา ไม่มีเวลาปรนนิบัติรับใช้พระอุปัชฌาย์และอาจารย์ ผู้บวชบางคนไม่มีศรัทธามาก่อนบวช แต่จำใจบวชเพราะตามใจบิดามารดาหรือต้องการปฏิบัติตามประเพณีนิยมเท่านั้น และผู้บวชจำนวนหนึ่งมีร่างกายไม่แข็งแรงและร่างกายพิการ รวมทั้งเป็นคนดื้อไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนพระอุปัชฌาย์อาจารย์ และอาหารขบฉันไม่พอเพียง เป็นต้น

(จ.๔) ปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ในการบวช

อุปกรณ์ในการบวชคือสิ่งของที่จำเป็นสำหรับการบวช ได้แก่ เครื่องอัฐบริขาร เครื่องอัฐบริขารนี้ เป็นเครื่องใช้สอยของพระในพระพุทธศาสนามี ๘ อย่าง คือ สบง (ผ้าถุง) จีวร (ผ้าห่ม) สังฆาฏิ (ผ้าจีวรพับพาดบ่าเวลาห่มจีวรเฉียงบ่าหรือห่มคลุม) บาตร มีดโกนหรือมีดตัดเล็บ เข็ม ประคดเอว (คล้ายเข็มขัดรัดเอว) กระบอกกรองน้ำ (พระราชนิพนธ์ ๒๕๒๗ : ๑๓๓) นอกจากนี้ก็มีเพิ่มเติมในตอนหลัง คือ ผ้าอังสะ (ผ้าใส่เฉียงบ่าเย็บติดกันบริเวณเอวมียลักษณะเหมือนเสื้อชั้นใน แต่ไม่ใช้ในรูปแบบเสื้อชั้นใน)

ตารางที่ ๑๔ แสดงปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้บวช

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	เหนือ (%)	กลาง (%)	อีสาน (%)	ใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล %	
๑. ไม่มีความรู้หลัก พระศาสนาอย่างถูกต้อง	๕๖ (๖.๐๘)	๕๗ (๖.๑๙)	๔๘ (๕.๒๐)	๔๗ (๕.๑๓)	๖๙ (๗.๕๐)	๒๗๗ (๓๐.๑๐)
๒. ขาดการเอาใจใส่ ดูแลอบรมจาก พระอุปัชฌาย์	๔๐ (๔.๓๐)	๓๕ (๓.๘๐)	๓๙ (๔.๒๓)	๓๘ (๔.๑๓)	๕๑ (๕.๖๐)	๒๐๓ (๒๒.๐๖)
๓. ปรับตัวลำบาก	๓๘ (๔.๑๓)	๓๒ (๓.๔๘)	๒๔ (๒.๖๓)	๓๖ (๓.๙๐)	๓๖ (๓.๙๐)	๑๖๖ (๑๘.๐๔)
๔. บวชโดยไม่มีความ ศรัทธามาก่อน	๓๒ (๓.๕๒)	๒๘ (๓.๐๔)	๑๙ (๒.๐๖)	๑๒ (๑.๓๐)	๒๐ (๒.๑๘)	๑๑๑ (๑๒.๑๐)
๕. สุขภาพร่างกายไม่ดี และพิการ	๖ (๐.๐๗)	๑๖ (๑.๗๔)	๑๖ (๑.๗๔)	๑๕ (๑.๖๓)	๗ (๐.๗๑)	๖๐ (๖.๕๒)
๖. นิสัยคือไม่เชื่อฟัง อุปัชฌาย์-อาจารย์	๔ (๐.๔๓)	๑๕ (๑.๖๓)	๑๔ (๑.๕๒)	๑๔ (๑.๕๒)	๑๒ (๑.๓๐)	๕๙ (๖.๔๐)
๗. อาหารฉันไม่เพียงพอ	๔ (๐.๔๖)	๗ (๐.๗๑)	๒๐ (๒.๑๘)	๘ (๐.๘๗)	๕ (๐.๕๖)	๔๔ (๔.๗๘)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๙๐ (๒๑.๐๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๗๐ (๑๘.๐๐)	๒๐๐ (๒๒.๐๐)	๙๒๐ (๑๐๐.๐๐)

จากการสอบถามได้พบว่า อุปกรณ์ที่จำเป็นดังกล่าวในการบวชไม่มีปัญหามากนัก แต่ในทีบางแห่งพบว่า มีปัญหา เช่น การขาดแคลน มีไม่พอใช้ ราคาแพงเกินไป บางแห่งถูกขโมยเป็นประจำ เช่น ในภาคเหนือที่จังหวัด เชียงใหม่มีอยู่วัดหนึ่ง ซึ่งมีพระภิกษุสามเณรอยู่รวมกันจำนวนมากในหอพักนักเรียนในวัด ทำให้เกิดปัญหาการ ดูแลไม่ทั่วถึง มีการขโมยสิ่งของเครื่องใช้กันเป็นประจำ ดูตารางข้างล่าง

(จ.๕) ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยสี่

ปัจจัยสี่ตามหลักพระพุทธศาสนา คือ สิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เสนาสนะที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

ตารางที่ ๑๕ แสดงปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ในการบวช

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	ภาคเหนือ (%)	ภาคกลาง (%)	ภาคอีสาน (%)	ภาคใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล (%)	
๑. ขาดแคลน	๙๖ (๑๐.๒๐)	๗๐ (๗.๖๐)	๑๓๐ (๑๔.๐๐)	๗๕ (๘.๐๐)	๖๐ (๗.๐๐)	๔๓๑ (๔๖.๘๐)
๒. ราคาแพงเกินไป	๕๔ (๕.๘๐)	๑๒๐ (๑๓.๐๐)	๔๕ (๔.๙๐)	๙๕ (๑๐.๕๐)	๑๓๐ (๑๔.๐๐)	๔๔๔ (๔๘.๒๐)
๓. ถูกขโมยเป็นประจำ	๓๐ (๓.๓)	-	๕ (๐.๖๒)	-	๑๐ (๑.๐๘)	๔๕ (๕.๐๐)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๙๐ (๒๑.๐๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๗๐ (๑๘.๐๐)	๒๐๐ (๒๒.๐๐)	๙๒๐ (๑๐๐.๐๐)

ในบรรดาปัจจัยสี่เครื่องยังชีพที่จำเป็นทั้งสี่อย่างนี้ มีปัญหาแตกต่างกันออกไป ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหา เสนาสนะที่อยู่อาศัย รองลงไปคืออาหารและเครื่องนุ่งห่มตามลำดับ ส่วนยารักษาโรคไม่ค่อยมีปัญหามากนัก ดังแสดงไว้ในตารางข้างล่าง

ตารางที่ ๑๖ แสดงปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยสี่

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	ภาคเหนือ (%)	ภาคกลาง (%)	ภาคอีสาน (%)	ภาคใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล (%)	
๑. เสนาสนะที่อยู่อาศัย	๘๐ (๘.๗๐)	๑๑๑ (๑๒.๑๐)	๗๕ (๘.๑๒)	๕๕ (๕.๙๘)	๑๓๗ (๑๔.๙๐)	๔๕๘ (๔๙.๘๐)
๒. อาหาร	๓๕ (๓.๘๐)	๓๘ (๔.๑๓)	๖๕ (๗.๐๐)	๔๙ (๕.๓๐)	๓๑ (๓.๔๗)	๒๑๘ (๒๓.๗๐)
๓. เครื่องนุ่งห่ม	๓๔ (๓.๗๐)	๒๑ (๒.๒๘)	๓๐ (๓.๒๖)	๓๖ (๓.๙๐)	๑๙ (๒.๐๐)	๑๔๐ (๑๕.๒๐)
๔. ยารักษาโรค	๓๑ (๓.๖๗)	๒๐ (๒.๑๗)	๑๐ (๑.๐๘)	๓๐ (๓.๒๖)	๑๓ (๑.๑๒)	๑๐๔ (๑๑.๒๐)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๙๐ (๒๑.๐๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๗๐ (๑๘.๐๐)	๒๐๐ (๒๒.๐๐)	๙๒๐ (๑๐๐.๐๐)

ปัญหาเกี่ยวกับเสนาสนะ ที่อยู่อาศัย เช่น กุฏิ วิหาร และเครื่องใช้เกี่ยวกับสถานที่ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ แม็คโคนตันไม้ เมื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยก็เรียกว่า เสนาสนะ (พระราชมุนี, ๒๕๒๗ : ๓๔๙) เสนาสนะเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของพระภิกษุสามเณร (ปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค) พระภิกษุสามเณรได้อาศัยเสนาสนะเป็นที่อยู่อาศัยคือเป็นที่นั่งและเป็นที่นอน ดังนั้นเสนาสนะจึงมีความสำคัญและมีประโยชน์สำหรับพระภิกษุสามเณรและเสนาสนะนี้มีขึ้นได้ก็โดยอาศัยศรัทธาของผู้ที่เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเป็นผู้บริจาคทรัพย์สร้าง เสนาสนะถือว่าเป็นสมบัติของสาธารณชน พระภิกษุผู้อาศัยอยู่ในเสนาสนะจึงต้องมีหน้าที่ดูแล ไม่ทำความสกปรกแปดเปื้อน แก่เสนาสนะต้องรักษาความสะอาด จัดวางให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ใช้สอยอย่างระมัดระวังไม่ทำให้ชำรุดเสียหายและเก็บของใช้ไม่ให้กระจัดกระจายอย่างไร้ระเบียบและสับสน

การศึกษาในครั้งนี้ได้พบปัญหาเกี่ยวกับเสนาสนะที่น่าสนใจหลายประการ ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาเกี่ยวกับเสนาสนะหรือที่อยู่ออาศัยไม่เพียงพอ เสนาสนะชำรุดทรุดโทรม ถูกรบกวนจากชาวบ้าน (ตั้งอยู่ติดกับบ้านเรือนของชาวบ้าน) เสนาสนะสกปรกไม่ได้รับการดูแลรักษา ทำความสะอาด และมีสัตว์เลื้อยประเภทสุนัขและแมวทำความสกปรกมาก ชาวบ้านเข้ามาทำบุญกุฏิบริเวณวัดเป็นที่ประกอบอาชีพทำให้เสนาสนะคือวัดขาดความไม่เหมาะสมกับการเป็นสถานที่บำเพ็ญสมณธรรมและบางแห่งพบว่าพระสมภารมุ่งก่อสร้างเสนาสนะคือโบสถ์ วิหารอย่างเดียว จนทำให้พระภิกษุสามเณรเดือดร้อนต้องทำงานก่อสร้าง เหมือนกรรมกร จนไม่มีเวลาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยและปฏิบัติธรรม ปัญหาดังกล่าวมีทุกพื้นที่ที่ศึกษา แต่ระดับปัญหาในแต่ละแห่งแตกต่างกันออกไป

ตารางที่ ๑๗ แสดงปัญหาเกี่ยวกับเสนาสนะหรือที่อยู่ออาศัย

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	ภาคเหนือ (%)	ภาคกลาง (%)	ภาคอีสาน (%)	ภาคใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล (%)	
๑. ไม่พอเพียง	๘๐ (๘.๗๐)	๑๒๐ (๑๓.๐๒)	๗๐ (๗.๗๐)	๕๕ (๕.๙๘)	๑๑๖ (๑๒.๖๐)	๔๔๑ (๔๘.๐๐)
๒. ชำรุด	๔๕ (๔.๙๐)	๔๐ (๔.๓๕)	๖๖ (๗.๑๗)	๕๒ (๕.๖๕)	๑๘ (๑.๙๓)	๒๒๑ (๒๔.๐๐)
๓. ถูกรบกวนจากชาวบ้าน	๓๐ (๓.๒๗)	๕ (๑.๖๓)	๒๔ (๒.๖๑)	๔๐ (๔.๓๕)	๕๐ (๕.๔๔)	๑๕๙ (๑๗.๓๐)
๔. การถูกเกณฑ์สร้าง ถาวรวัตถุ	๒๕ (๒.๗๐)	๑๕ (๑.๖๓)	๒๐ (๒.๑๗)	๒๓ (๒.๕๐)	๑๖ (๑.๗๐)	๙๙ (๑๐.๗๐)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๘๐ (๒๑.๐๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๘๐ (๑๙.๐๐)	๑๘๐ (๒๒.๐๐)	๙๒๐ (๑๐๐.๐๐)

(จ.๖) ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าภาพในการบวช

เจ้าภาพในการบวช คือ บุคคลที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการบวช โดยทั่วไปเจ้าภาพในการบวช มี ๒ ประเภท คือ บิดามารดา และญาติพี่น้องกับบุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นญาติ

เจ้าภาพที่เป็นบิดามารดาและญาติพี่น้อง เมื่อบวชให้แก่ลูกหลานของตนแล้ว จะไม่ปล่อยทิ้ง มักจะไปดูแล เยี่ยมเยียนเป็นประจำ ในทางตรงกันข้ามเจ้าภาพที่ไม่ได้เป็นญาติพี่น้อง เมื่อบวชให้แล้ว มักจะปล่อยให้อยู่ในความรับผิดชอบของสมภารหรือเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ไม่ค่อยไปเยี่ยมเยียนดูแล และไม่ไต่ถามว่ามีความเป็นอยู่อย่างไร มีปัจจัยเครื่องยังชีพพอเพียงหรือไม่ สังคมไทยมีความเชื่อร่วมกันอย่างหนึ่งว่า เมื่อเป็นเจ้าภาพบวชให้ใคร แล้วจะ รับผิดชอบต่อดูแลโดยตลอด เหมือนกับเป็นลูกหลานของตนเอง ผู้ที่ตนบวชให้มีความเดือดร้อนเรื่องอะไรก็จะนำมา ถวายและจะปวารณาตัวอุปัชฌาระตลอดเวลาที่ยังครองเพศเป็นพระภิกษุสามเณรอยู่

จากการศึกษาได้พบว่าเจ้าภาพในการบวช ซึ่งไม่ได้เป็นญาติพี่น้อง มักจะไม่ไปเยี่ยมเยียนดูแล แต่ที่เป็นญาติ พี่น้องจะไปดูแลเป็นประจำ ดังแสดงในตารางข้างล่าง ข้อนี้อาจเป็นไปได้ว่าผู้ที่รับเป็นเจ้าภาพนั้นมีวัตถุประสงค์ เพียงจะขอเป็นเจ้าภาพชื่อไตรจีวร และเครื่องอุปบริขารรวมทั้งค่าใช้จ่ายต่างๆ สำหรับการบวชเท่านั้น โดยไม่มีการ ผูกพันรับผิดชอบต่อหลังจากบวชแล้ว เช่น บางคนอาจจะเจ้าภาพการบวชเพื่อปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอดู ซึ่งทำนายเหตุการณ์ในชีวิตว่าอาจจะเกิดเหตุร้ายขึ้นเพราะดวงไม่ดี แต่ก็แก้ไขได้ด้วยการบวชหรือเป็นเจ้าภาพบวช คนอื่น ซึ่งเมื่อบวชให้เสร็จแล้วก็ถือว่าหมดภาระของตนอย่างไรก็ตามปัญหานี้ค่อนข้างมีน้อย

ตารางที่ ๑๘ แสดงปัญหาเกี่ยวกับเจ้าภาพในการบวช

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	ภาคเหนือ (%)	ภาคกลาง (%)	ภาคอีสาน (%)	ภาคใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล (%)	
๑. เจ้าภาพคือโยมบิดา มารดาไปเยี่ยมเป็นประจำ	๙๖ (๑๐.๔๓)	๑๒๑ (๑๓.๑๕)	๘๓ (๙.๐๒)	๑๐๒ (๑๑.๑๐)	๑๓๕ (๑๔.๗๐)	๕๓๗ (๕๘.๔๐)
๒. เจ้าภาพคือโยมที่ไม่เป็นญาติไม่เคยไปเยี่ยมเลย	๕๒ (๕.๗๐)	๖๕ (๗.๑๐)	๔๙ (๕.๓๐)	๔๐ (๔.๙๐)	๔๕ (๔.๙๐)	๒๕๑ (๒๗.๓๐)
๓. เจ้าภาพจัดงานฟุ่มเฟือย เป็นการละเล่นสนุกสนานมากเกินไป	๓๒ (๓.๔๘)	๔ (๐.๔๓)	๔๘ (๕.๒๒)	๒๘ (๓.๐๐)	๒๐ (๒.๑๗)	๑๓๒ (๑๔.๓๐)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๙๐ (๒๑.๐๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๗๐ (๑๘.๐๐)	๒๐๐ (๒๒.๐๐)	๙๒๐ (๑๐๐.๐๐)

นอกจากนี้ ได้พบปัญหาเจ้าภาพชอบจัดงานบวชแบบฟุ่มเฟือย มีการจัดมหรสพมาแสดง มีพิธีกรรมยืดเยื้อ และส่งเสริมให้มีการเล่นการพนันในงานบวช ซึ่งแสดงถึงความไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของการบวชที่แท้จริงอย่างหนึ่ง

(จ.๗) ปัญหาเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณรที่เป็นสทรรมิก

พระภิกษุสามเณรที่เป็นสทรรมิก คือ พระภิกษุสามเณรทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในวัดหรือสำนักเดียวกันกับผู้บวช ซึ่งประกอบด้วยพระภิกษุสามเณรบวชก่อน บวชพร้อมกันและบวชภายหลัง

จากการศึกษาได้พบปัญหาบางประการที่สนใจเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณรในสำนักหรือวัดเดียวกันกับผู้บวช เช่น ปัญหาการประพฤติตัวไม่เหมาะสม ปัญหาการถูกปล่อยปละละเลยจากพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ ปัญหาความเห็นแก่ตัวไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น ดังแสดงในตารางข้างล่าง

ตารางที่ ๑๙ แสดงปัญหาเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณรที่เป็นสทรรมิก

ปัญหา	จำนวนในพื้นที่					รวม (%)
	ภาคเหนือ (%)	ภาคกลาง (%)	ภาคอีสาน (%)	ภาคใต้ (%)	กทม. และ ปริมณฑล (%)	
๑. ประพฤติตนไม่เหมาะสม	๗๘ (๘.๕๐)	๙๖ (๑๐.๕๓)	๖๙ (๗.๖๗)	๖๖ (๗.๒๘)	๘๘๓ (๙.๑๒)	๓๙๒ (๔๓.๐๐)
๒. ถูกปล่อยปละละเลย	๕๓ (๖.๐๐)	๕๘ (๖.๓๐)	๕๕ (๖.๐๘)	๕๖ (๖.๑๐)	๘๑ (๘.๕๒)	๓๐๓ (๓๓.๐๐)
๓. เห็นแก่ตัว	๔๙ (๕.๓๓)	๓๖ (๓.๗๐)	๕๖ (๖.๑๐)	๔๘ (๕.๑๗)	๓๖ (๓.๗๐)	๒๒๕ (๒๔.๐๐)
รวม	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๙๐ (๒๑.๐๐)	๑๘๐ (๑๙.๕๐)	๑๗๐ (๑๘.๐๐)	๒๐๐ (๒๒.๐๐)	๙๒๐ (๑๐๐.๐๐)

๗. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

๗.๑ ผลจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่า การบวชเป็นประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการแสดงถึงการยอมรับรูปแบบและความเชื่อเกี่ยวกับการบวชสืบต่อกันมา มีส่วนน้อยที่เข้าใจว่าการบวชที่แท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายหลักคือ การประพฤติพรหมจรรย์ ผู้ที่บวชส่วนใหญ่จะยึดเอาแบบอย่างและคำสอนของพระอุปัชฌาย์และอาจารย์เป็นหลักสำหรับการประพฤติปฏิบัติ ข้อนี้ส่งผลให้พฤติกรรมการบวชเป็น

แบบอาจารย์วาท คือ เชื่อและปฏิบัติตามคำสอนของพระอาจารย์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติมานานในสังคมไทย ถ้าหากอยู่ภายใต้การดูแลอบรมของพระอาจารย์ที่มีความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว ปัญหาการประพฤติปฏิบัติผิดวินัยของพระสงฆ์ภิกษุวัดจะไม่เกิดขึ้น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากพระภิกษุสามเณร ขาดการดูแลอบรมจากพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์อย่างใกล้ชิด ดังนั้นข้อเสนอแนะในที่นี้ก็คือ พระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ ซึ่งเป็นหัวหน้าดูแลปกครอง พระภิกษุวัด จะต้องมีความภาคภูมิใจในการศึกษาและทางการประพฤติปฏิบัติ ควรมีการคัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้และอาจารย์ที่ดั่งามเท่านั้นในการแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์และเป็นสมภารวัดต่างๆ เมื่อได้พระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ที่มีความภาคภูมิใจแล้ว ท่านก็จะสามารถคัดเลือกบุคคลที่ดีมีคุณภาพเข้ามาบวชด้วย ซึ่งจะส่งผลให้พระศาสนามีศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพแน่นอนทีเดียว พระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ที่ดีมีคุณภาพ ย่อมเอาใจใส่ดูแลอบรมอันเดวาลิกและสัทธาวิหาริกของตนอย่างเข้มงวดและจริงจัง มากกว่าพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ที่ไม่มีคุณภาพ ปัญหาพระสงฆ์ที่มีอาจารย์ไม่ดีก็จะไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป

๗.๒ จากการศึกษาได้พบปัญหาหลายอย่าง อันเกี่ยวกับการบวช ทั้งที่เป็นปัญหาของผู้บวช ปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม ปัญหาความแออัดของพระภิกษุสามเณรในวัดในตัวเมือง ปัญหาอาหารบิณฑบาตไม่พอเพียง เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวนี้ล้วนมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม สถาบันสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงก็ย่อมมีผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์ไปด้วย

ความเข้มแข็งและความเจริญก้าวหน้าของสถาบันสงฆ์จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความเจริญก้าวหน้าของสังคม ดังนั้น ถ้าสังคมมีความสงบ ร่มเย็น สถาบันศาสนาจะไม่ได้รับผลกระทบกระเทือน และปฏิบัติหน้าที่ตนเองได้อย่างเข้มแข็งซึ่งย่อมจะช่วยให้สังคมเจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่พึงปรารถนามากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างในอดีตที่สถาบันสงฆ์ได้ทำหน้าที่แนะนำสั่งสอนประชาชนให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขมาโดยตลอด

อีกประการหนึ่งความเจริญก้าวหน้าของสถาบันสงฆ์ขึ้นอยู่กับผู้บริหารบ้านเมือง ในอดีตผู้นำทางการบริหารจะทำหน้าที่กำกับดูแลบุคลากรทางศาสนาควบคู่กันไป หากพบปัญหาใดๆในองค์กรคณะสงฆ์ เช่น พบคนปลอมบวชและพอบลัทธิ ก็จะทำการจับสึก พร้อมกับลงโทษทางอาญาแผ่นดิน ข้อนี้ทำให้บุคลากรของศาสนามีแต่บุคคลที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติผิดให้คนอื่นบ่นเหมือนปัจจุบัน จริงอยู่ปัจจุบันนี้ถึงจะมีกฎหมายให้อำนาจคณะสงฆ์บริหารจัดการแก้ปัญหาตนเองก็ตามแต่โครงสร้างองค์กรคณะสงฆ์มีความอ่อนแอ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการจัดการของรัฐบาลในอดีตในการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทำให้คณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ ประเด็นปัญหาของโครงสร้างองค์กรบริหารคณะสงฆ์นี้เกิดจากความไม่เอาจริงของฝ่ายบริหารบ้านเมือง เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาองค์กรคณะสงฆ์ก็จะมิอยู่โดยตลอดและไม่สามารถแก้ไขปรับปรุงได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงควรรับเป็นธุระปรับปรุงระเบียบกฎหมายบริหารคณะสงฆ์เสียใหม่ ให้ดีกว่าเดิม ซึ่งจะช่วยให้คณะสงฆ์มีความมั่นคงและเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นรวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

๗.๓ ปัจจุบันการบวชทำได้ง่ายมาก และประชาชนทั่วไปมองคนที่เป็นนักบวชจากเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น บางครั้งก็ไม่สามารถแยกแยะได้ว่านักบวชคนไหนเป็นนักบวชจริง นักบวชคนไหนเป็นนักบวชปลอม ข้อนี้บ่อยให้เดียวทำให้ประชาชนสับสน เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์

ปัญหาการบวชง่ายนี้จะไม่เป็นปัญหาอีกต่อไปหากมีการปฏิบัติตามหลักว่าด้วยการบวชอย่างเข้มงวดและหากมีการคัดเลือกบุคคลก่อนบวช โดยพิจารณาคุณสมบัติของผู้จะบวชตามหลักพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด แต่ ดังที่กล่าวมาพระอุปัชฌาย์โดยส่วนใหญ่ มักไม่ค่อยได้คัดเลือกบุคคลก่อนบวช กล่าวคือ ไม่ได้สืบประวัติและไม่ได้รู้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้บวชมากนัก โดยจะทำการบวชให้ทันทีเมื่อมีผู้นิมนต์หรือเจ้าภาพ มีนาถ (ผู้บวช) และอุปการณในการบวชพร้อม

๗.๔ อื่นจากการวิจัยได้พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบวชนั้นค่อนข้างสอดคล้องกับหลักการบวชตามคัมภีร์พระไตรปิฎก แม้ว่าบางส่วนจะยังไม่เข้าใจอย่างถูกต้องอยู่บ้างก็ตาม เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบวชถูกต้องในทุกด้านจำเป็นต้องให้การศึกษาอบรมแก่กุลบุตรและผู้ปกครองของกุลบุตรที่จะบวชได้รับทราบถึงความหมายและจุดมุ่งหมายของการบวชที่แท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดศรัทธาก่อนบวช มิฉะนั้นจะกลายเป็นปัญหาในภายหลังและเมื่อบวชให้แล้วพระอุปัชฌาย์และอาจารย์จะต้องเอาใจใส่ดูแลอบรมอย่างจริงจัง ไม่ปล่อยปละละเลยให้อยู่กันตามลำพัง หรืออย่างขาดผู้ที่จะชี้แนะและควบคุม

๗.๕ ปัญหาที่พบระหว่างบวชส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาของพระอุปัชฌาย์ และอาจารย์ขาดการเอาใจใส่ดูแล นอกจากนี้ก็มีปัญหาที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอ โดยเฉพาะวัดในตัวเมืองจะมีสภาพแออัดและมีพระภิกษุสามเณรออาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดในเมืองส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษา เพื่อบรรเทาปัญหานี้ จำเป็นต้องขยายการศึกษาในระดับสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรออกไปในวัดหัวเมืองต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น และจัดการศึกษาให้เข้มแข็งมีคุณภาพทั้งทางวิชาการ และทางบุคลการ ทั้งนี้เพื่อดึงดูดให้พระภิกษุสามเณรอยู่กับหัวเมืองหรือจังหวัดในท้องถิ่นของตนเอง ไม่ต้องอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ๆ เช่น ในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย จะขยายวิทยาเขตออกไปอยู่ต่างจังหวัดมากขึ้นก็ตาม แต่คุณภาพของบุคลการและคุณภาพของวิชาการ จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง รวมทั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ก็จะต้องได้รับการสนับสนุนให้มากขึ้นทั้งจากรัฐบาล คณะสงฆ์ และประชาชนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อจะเป็นการพัฒนาพระภิกษุสามเณรที่บวชมาแล้วต้องการเรียน ให้มีความรู้ความสามารถยิ่งขึ้นและเป็นการกำลังของประเทศชาติเมื่อลาสิกขาไปแล้ว และช่วยกิจการพระศาสนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นขณะที่ยังอยู่ในสมณเพศ

๗.๖ ในการบวชนอกจากจะดำเนินตามพระวินัยบัญญัติแล้ว ควรจะมีมาตรการทางสังคม ดำเนินควบคู่กันไป ด้วย กล่าวคือ ต้องตรวจสอบความประพฤติและความอดทน โดยทดลองให้มาอยู่วัดก่อน และให้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่วัดกำหนดไว้เป็นเบื้องต้น ต่อเมื่อปฏิบัติผ่าน 'มาตรฐาน' จึงควรทำการบวชให้ ดังที่บางวัด เช่น วัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้วางเป็นข้อปฏิบัติไว้ ซึ่งปรากฏว่า ได้รับผลดีเป็นอย่างยิ่ง

๘. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้จำกัดอยู่เฉพาะประชากรที่เป็นพระภิกษุสามเณร ในการศึกษาครั้งต่อไปควรที่จะครอบคลุมถึงประชากรที่เป็นฆราวาสทั่วไป โดยดำเนินการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเหมือนกับการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ก. คัมภีร์พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์พุทธศักราช ๒๕๓๐ เล่มที่ ๔ โรงพิมพ์การศาสนา พระนคร ๒๕๓๐.
พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์พุทธศักราช ๒๕๓๐ เล่มที่ ๔ โรงพิมพ์การศาสนา พระนคร ๒๕๓๐.
พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์พุทธศักราช ๒๕๓๐ เล่มที่ ๑๒ โรงพิมพ์การศาสนา พระนคร ๒๕๓๐.
พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์พุทธศักราช ๒๕๓๐ เล่มที่ ๑๔ โรงพิมพ์การศาสนา พระนคร ๒๕๓๐.
พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์พุทธศักราช ๒๕๓๐ เล่มที่ ๒๒ โรงพิมพ์การศาสนา พระนคร ๒๕๓๐.

ข. เอกสารภาษาไทย

กองบรรณานิเทศสาร "โลกทิพย์" คู่มือพระ โรงพิมพ์วิสุทธิชนวาณิชชา จำกัด พระนคร ๒๕๓๗.
จินดา จันทร์แก้ว ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย ในเอกสารทางวิชาการ มสธ. หน่วยที่ ๓ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
นนทบุรี ๒๕๓๓.
ปรีชา พินทอง ประเพณีโบราณไทยอีสาน โรงพิมพ์ศิริธรรม พระนคร ๒๕๓๐.
ปัญญานันท์ภิกขุ ในพุทธศาสนิกชน พระหมัจจรายของการบวช ธรรมสภา พระนคร ๒๕๓๗
พระครูวิจิตรธรรมโกศล พระจะสุณพันธ์ โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง พระนคร ๒๕๓๗
พระครูศิริปัญญามณี มงคลสูตรแปลโดยพิศดาร กรมศิลปากรตรวจสอบชำระใหม่ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ พระนคร ๒๕๑๑
พระเมธีจ ตัดติวิ บวชสร้างบารมี พิมพ์ครั้งที่ ๓ วัดพระธรรมกาย คลองหลวง ปทุมธานี ๒๕๓๖.
พระมหาสำเนียง เลื่อมใสเตรียมตัวบวช มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนคร ๒๕๓๒.
พระเทพเวที พระพุทธศาสนาในเอเชีย พิมพ์ครั้งที่ ๔ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนคร ๒๕๓๑.
พระธรรมโกศาจารย์ คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว พิมพ์ครั้งที่ ๒ สำนักพิมพ์สุภาพใจ พระนคร ๒๕๓๔.
พระธรรมปิฎก สถานการณ์พุทธศาสนา พลิกหน้าเป็นพัฒนาทุนส่งเสริมพุทธธรรม ๒๕๓๗.
พระราชวรมนี พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ซ้ำ ครั้งที่ ๗ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนคร ๒๕๒๗.
พระยาอนุนามราชธน การศึกษาเรื่องประเพณีไทย ราชบัณฑิตยสถาน พระนคร ๒๕๐๒.
วคิน อินทสระ จริยธรรมกับบุคคล สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช พระนคร ๒๕๓๔.
วัชร คงอดิศักดิ์ (พอ.พิเศษ) การประเพณีพรหมจรรย์ พิมพ์ครั้งที่สอง มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนคร ๒๕๓๓.
วารสาร ชีวิตต้องสู้ วันที่ ๓๐ เมษายน-๖ พฤษภาคม ๒๕๓๗ หน้า ๕๑.
สถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ รายการสารคดีปอยส้องลาว ออกอากาศ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๓๗ เวลา ๗.๐๐-๗.๓๐ น.
สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร ประเพณีไทยโบราณ แพรวพิทยา พระนคร ๒๕๐๕.
เสฐียร พันธรักษ์ ศาสนาโบราณ พิมพ์ครั้งที่ ๖ แพรวพิทยา พระนคร ๒๕๒๗.

ค. เอกสารภาษาอังกฤษ

Fairchild, Henry Pratt (eds) *Dictionary of Sociology* Littlefield, Adams & Co.Ltd, N.J. 1977.

Malinowski, N. "The Role of Magic and Sciences" in William A. Lessa and Evon Z. Vogt (eds) *Reader in Comparative Religion* 2nd edition Harper & Row Publications N.Y. 1965.

Spiro, melford E. "Religion : Problem of Definition and Explanation", in Michael Banton (Ed.), *Anthropological Approaches to the Study of Religion*. Tavistock Publications, London, 1966.

Timasheff, Nicholas, S. *Sociological Theory : Its Nature and Growth* Random House, New York 1957.

The Oxford Universal Dictionary Illustrated Prepared by William Little, H.W. Fowler and J. Coulson, Revised and edited by. C.T. Onions, Third edition, Oxford University Press, London, 1967